

земя не се превръща в модерни стопанства, а се раздробява на парчета и се дава под аренда, обикновено на изполица, на същите дребни или средни земеделци, които по-рано са я притежавали. Концентрацията на земята и пролетаризирането на дребната земеделска маса е един процес, който систематически се извършва, но който обикновено се крие зад формите, които приема експлоатацията на земята и труда.“

Малоимотното селско земеделско население бива обречено на жалко състояние поради непосилните данъци, с които бива облагано, и високите лихви, които трябва да плаща срещу заеми през гладното време (по-голяма част от годината). Със своите примитивни средства за обработване на малкото земя, която притежава, със слабия добитък, при загубата на който стопанинът изпада в ужас, без подкрепа на държавната власт това селско население бива обречено на глад, мизерия и изразждане и става благоприятна почва за селски движения и проникване на нови социални (социалистически) идеи. Положението на големите слоеве от земеделското население в селата не остава незабелязано от прогресивните движения по онова време. По страниците на първите социалистически списания все по-често започват да се срещат статии и бележки за отчайващото състояние, в което изпада голяма част от селското население. А в произведенията на редица писатели, като се започне от Вазов и се стигне до писателите-народници и социалисти, бива отразена по един или друг начин селската неволя. В това отношение предно място се пада на Яворов, който със стихотворението „На нивата“, а по-късно и с „Градушка“ и „На един песимист“ не само охарактеризира положението на бедното селячество, но и насочи вниманието на интелигенцията към него. Тази негова поезия, вдъхновена от увлечението му по социализма и от прочетеното в социалистическите списания като „Социал-демократ“, излизащо от 1892 г., гдето още в първата книга на това списание Яворов е могъл да прочете, че с увеличаване на сумите в държавния бюджет са нараствали тегобите, струпани върху гърба на селянина-земеделец, и че това се отразява най-чувствително на последния.¹ Но те се дължат преди всичко на преките наблюдения на чувствителния и отзивчив към народните болки поет, който като телеграфист в различни селища е видал отблизо тогавашния живот на нашия селянин. В стихотворението „Не е за него дума“, поместено в първата му стихотворна сбирка, излязла във Варна в 1901 година, той изказва презрението си към тълпата безделници и симпатииите си към народа, който „след ралото той ходи, под тежката мотика измъчен се привежда“. Към него — селския трудов народ — поетът изпитва истинска любов:

Такъв го аз обичам; обичам го, не крия,
тъй както може само синът баща да люби,
с наивната му глупост и детска простотия,
с пороците му дребни и халосни груби.

¹ Вж. Г. Цанев, Пътят на Яворов, издание на КНИК, София, 1947 г., стр. 30—31.